

Список літератури

1. Короткий оксфордський політичний словник / Пер. з англ.; За ред. І. Макліна, А. Макмілана. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2006. – 789 с.
2. Манойло А. В. Государственная информационная политика в особых условиях: монография / А. В. Манойло. – М.: МИФИ, 2003. – 388 с.
3. Кашлев Ю. Б. Становление глобального информационного общества и место России. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://evartist.narod.ru/text10/79.htm>
4. Почепцов Г. Сучасний світ зникнувся з новою технологією – «множинністю правд». [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ji-agazine.lviv.ua/2015/Pochepcov_Instrumentarij_haosu_v_hybrid_vijni.htm.

5. Тоффлер Э. Метаморфозы власти / Э. Тоффлер; пер. с англ. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 669 с.
6. Тён А. ван Дейк. Дискурс и власть: Репрезентация доминирования в языке и коммуникации / А. ван Дейк Тен; пер. с англ. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. – 344 с.
7. Ороховська Л. А. Медіакультура у дзеркалі філософії історії Монографія/Л. А. Ороховська. – К.: «Цунтродрук», 2015. – 332.
8. Най Дж. Будущее власти: Как стратегия умной силы меняет XXI век / С. Дж. Най младший; пер. с англ. В.Н. Верченко – М.: АСТ, 2014. – 438 с.
9. Почепцов Г. Истоки эстетизации. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/istoki_estetizatsii_informatsionnykh_virtualn_ykh_potokov/

Т.А. Пода

ИЗМЕНЕНИЕ СИСТЕМЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ ПОД ВЛИЯНИЕМ ИНФОРМАТИЗАЦИИ

В статье автор осуществляет анализ влияния информатизации на состояние современных международных отношений.

Ключевые слова: система международных отношений, власть, мягкая сила, информация, информационные потоки.

T. Poda

ALTERATION OF THE SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS UNDER THE INFLUENCE OF INFORMATIZATION

The article analyzes the impact of informatization on the state of international relations.

Key words: the system of international relations, power, soft power, information, information flows.

УДК 291. 11

О.М. Сідоркіна

ДУХОВНІСТЬ І СУСПІЛЬНА КРИЗА: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ВИВЧЕННЯ

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті розглядаються питання витоків і причин конфліктного прояву взаємодій у сучасному суспільстві, показується місце соціально-філософського підходу до аналізу кризових явищ у суспільстві та його духовній сфері.**Ключові слова:** духовний простір, духовна сфера, духовність, суспільна свідомість.**Вступ**

Сучасні процеси у духовній сфері людського суспільства як у глобальному, так і у регіональному вимірах спонукають до теоретичного переосмислення традиційних уявлень про культуру, цивілізацію, рушійні сили та направленість їх нього розвитку, співвідношення об'єктивних і суб'єктивних чинників їхньої динаміки, ролі в цих процесах духовної складової, менталітету, політичної свідомості, міфологем і міфотворчості, традицій, науково-технічного прогресу, засобів масової комунікації на тлі їхніх зростаючих можливостей.

Суперечливість, прихована та місцями відкрита конфліктність характеру комунікацій і взаємодій у сучасних суспільствах актуалізують пошук і використання соціально-філософських підходів та відповідного інструментарію аналізу цих суспільних феноменів.

Аналіз досліджень і публікацій

Питання взаємодій і комунікацій у різних типах структур є досить багатоаспектним, що знайшло своє відповідне відображення у науковій літературі. Той аспект, що нас цікавить, і присвячений особливостям сучасного етапу суспільного розвитку або прогнозованим ознакам нового інформаційного суспільства. У цьому відношенні описуються ті соціально-економічні та культурно-духовні процеси, закономірно притаманні їм, зокрема, у розрізі окремих сфер матеріальної і духовної діяльності (продуктив-

ні сили, виробничі відносини, наукове знання, юридичні аспекти життєдіяльності, політична свідомість, міфологеми, екологія, технічний прогрес, трансформація ролі релігії і релігійних інституцій загалом, нові явища масової культури тощо), а також указується на можливі кризи, що виникатимуть у процесі подальшого суспільного розвитку. Це роботи Дж. Белла В. Біблера, С. Кара-Мурзи, Ю. Полякова, Д. Проектора, Е. Тоффлера, А. Фурсова та багатьох інших [1; 2; 4; 7; 8; 10; 11].

Постановка завдання

Для більш глибокого розуміння окреслених питань залишається, на нашу думку, актуальним дослідження можливості та характеру специфічних криз і конфліктів, притаманних новим якісним станам сучасного суспільства та суспільств недалекого майбутнього. Специфічна «конфліктологія» сучасних духовних і соціальних процесів, що спиратиметься на соціально-філософську базу, дозволить краще зрозуміти витoki кризових ситуацій, завчасно виявити ці ситуації і вийти на конструктивні засади прогнозу й розробки заходів щодо їхнього попередження. Тому мета статті показати деякі особливості діалектики просторово-часової взаємодії в рамках культурного середовища та його важливість для наукового пізнання сучасних процесів, які відбуваються на певній території (з її культурним, духовним, ментальним та економічним простором).

Основна частина

Процеси, що відбуваються в межах духовного простору сучасності, характеризуються зростаючою нестійкістю, суперечливістю, а також явищами віртуалізації у розумінні розходження між сприйняттям реальності свідомістю та її станом на тлі підвищеного рівня політизованості. Із політизованістю суспільної свідомості пов'язана зміна ролі ідеології, яка за допомогою власних духовних директив та санкцій здатна реалізовувати їх на практиці, тим паче, коли вона отримує можливість інституалізуватися, об'єктивуватися у вигляді певних політичних форм та акцій. Тобто, ідеологія, володіючи власним духовним змістом, використовує духовні здобутки інших форм суспільної свідомості і призначена, передусім, здійснювати цілеспрямований вплив на суспільство з певною практичною метою та в інтересах певних прошарків або груп. Зрозуміло, що за таких умов ідеологія здатна активно впливати на духовні процеси у суспільстві, спрямовувати їхній розвиток, визначати колективну та індивідуальну поведінку у певний спосіб зорієнтовувати науковий пошук, словом, визначати особливості відображення духовно-практичного засвоєння світу загалом. В умовах зростаючих технічних можливостей впливу на людину, її організм, психіку, виховання певних установок поведінки ще більше посилюється роль етичної складової діяльності суспільства, зокрема, наукової діяльності, моральної відповідальності за результати застосування наукових здобутків. Справа у тому, що з розвитком і ускладненням комунікації як позитивний, так і негативний досвід можуть швидко розповсюджуватися всередині суспільного організму, допомагаючи вирішити певні проблеми, або, навпаки, наносячи шкоду його розвитку. Так, поява нових форм творчої взаємодії учених у процесі спілкування у вигляді електронних видань і засобів комунікації розширює можливості для створення нового знання і виступає важливим інструментом суспільних трансформацій. При цьому змінюється тип взаємодії між об'єктом і суб'єктом, предметом перетворення стає сама інформація як така, на основі якої людина перетворює її на конструктивне знання [9, с. 76-77]. Але, з іншого боку, виникає загроза розповсюдження інформації негативного, екстремістського характеру, різноманітного шахрайства, підготовка до терористичної діяльності тощо.

Найбільш небезпечним у даній ситуації є те, що виникає реальна загроза виникнення протиріччя між декларованими ідеологією принципами життєдіяльності та мінливими реаліями розвитку природи і суспільства. Це стосується як культурної, мистецької, релігійної, так і економічної, енергетичної складових сучасної цивілізації [4]. Зокрема, пануюча ідеологія евроцентризму передбачає культивування особливого уявлення про свободу, перш за все, свободу від людини як робочої сили тобто повне звільнення людини в умовах економіки вільного ринку від традиційних культурних норм і структур, звільнення від Бога як зняття з підприємницької діяльності притаманних традиційному суспільству засад загальної етики, носієм та зберігачем якої виступають релігійні інституції, перетворення особистості на атомізовану частину людства, звільнення економічної сфери життя від патерналізму держави і формування автономного громадянського суспільства як однієї з

головних ознак сучасного світу, а також ідею свободи від світу [4, с. 178-186].

Метафізичний характер ідеологічних уявлень, їхня міфологізація у суспільній свідомості порушують діалектику руху, заважають правильно і вчасно зрозуміти специфіку нових умов життя і відповідно гармонізувати суспільні відносини. І саме негативна сторона ідеологій здатна тривалий час у штучний спосіб підтримувати неадекватні уявлення, принципи, соціальні і наукові міфи, які вже не відповідають реальній картині світу і суспільства.

Це питання має глобальний вимір в усіх напрямках суспільного розвитку, одним з яких ми можемо назвати проблему війни і миру на планеті. Соціально-філософський аспект цієї проблеми полягає у зміні співвідношення у системі «політика – зброя», пов'язаній із категоріями військово-політичного мислення. В результаті науково-технічного прогресу провідними державами світу було досягнуто такого якісного стану озброєння, що останнє починає жити відносно самостійним життям, поза об'єктивних потреб суспільства, якому така кількість озброєння не потрібна. Створюється небезпека виникнення ситуації, яку Д. Проектор назвав «Клаузевіц навпаки», коли політика часом перетворюється на продовження військового початку [8, с. 252]. Тобто, виникла діалектична необхідність у докорінній зміні традиційних військових доктрин, спрямованих на досягнення військової перемоги над супротивником, оскільки у ядерній війні принципово не буде переможців, а сама людська цивілізація ризикує бути знищеною. На цьому зростає значення і принципово змінюється роль політичної складової вирішення усіх проблем, створення дієвої системи міжнародної безпеки.

Взагалі історія, історичний час (пов'язаний із християнським часом) вийшли з надр позаісторичного, міфологічного стану суспільства, коли не було виокремлено самі поняття історії та особистості. Навіть поняття контакту, взаємодії виникає в ході історії. З цієї точки зору, характеризуючи сучасний стан українського суспільства (та і не лише його одного), можна спертися на думку М. Мамардашвілі, висловлену ним свого часу з приводу 500-річчя зустрічі Старого та Нового світів, яка, на нашу думку, має більш універсальне і актуальне значення. Сутність її криється в тому, що сьогодні ми зустрілися із своїм власним позаісторичним, міфологічним минулим, що ставить дуже серйозні філософські проблеми, пов'язані з нашим відношенням до минулого. «Один із ворогів духовного життя нашого – минуле. Чому? Тому що воно часто буває цілком нібито неперетравленим і непережитим майбутнім» [6, с. 48-49].

Витоки багатьох наших сучасних суспільних і духовних проблем мають соціально-психологічне коріння, про що свідчить також публіцистична і художня форми аналізу контексту. Саме письменники та публіцисти в емоційній і образній формі есе-роздумів, оціночних суджень або діалогів з вуст героїв своїх творів часто ставлять суспільно значущі питання та пропонують відповідь на них. Аналізуючи у низці своїх статей пострадянську дійсність, відомий письменник романіст Юрій Поляков констатував, що останнє десятиліття породило нову людину як суспільне явище. Від свого попереднього

типу «гомо-советікус» (людина віряча) сучасна пересічна людина еволюціонувала у людину зчудовану. Людина віряча тут розуміється в тому сенсі, що вона вірила у світле майбутнє, що жити все ж таки стане краще. Свого часу тотальне опікування партійної влади призвело до інфантілізації суспільної свідомості, звички все сприймати на віру, оскільки від особистості мало що залежало. У нових умовах, коли патерналізм значно послабився, а людина дійсно опинилася сам на сам із багатьма власними проблемами, інерція довірливості все ще залишається. Вже майже немає обіцянок про щасливе завтра, а «...вся ідеологія опинилася націленою на те, щоб викликати у зчудованій людині комплекс меншовартості і сумнівів у тому, чи має вона взагалі право на завтрашній день» [7, с. 91]. Тому закономірно виникли різноманітні кризові стани суспільної та індивідуальної свідомості.

Виходячи із зазначеного, доцільно ставити питання про прогресивні та реакційні ідеологічні цілі певних соціальних сил, які здатні сприяти розвитку науки, мистецтва, філософії, або чинити деструктивний вплив на духовні форми та вихолощувати їхній власний зміст. Безумовно, те, що ідеологія у своєму позитивному аспекті призначена для вироблення соціального ідеалу та спрямування зусиль людини для його досягнення, тобто виступає як важливий механізм інтеграції суспільства. При цьому в умовах індивідуалізації суспільного розвитку, зміцнення права людини на свободу, власну духовну суверенність, плюралізм думок ідеологія не повинна ставати духовним примусом, що перешкоджає розвитку людини, різноманіттю духовного життя, а ґрунтуватися на підвалинах загальнолюдських цінностей і сприяти зростанню духовної єдності. З іншого боку, відсутність виробленої ідеології може створювати небезпечний ідейний вакуум, який може заповнюватися будь-якими утвореннями, не притаманними традиціям даного суспільства. Саме за таких умов ідеологія може бути засобом пошуку спільності різноманіття думок, і слід погодитися з думкою про те, що коли «...ідеологія стає не спотвореною, а дійсною формою інтеграції різних інтересів шляхом пошуку того спільного, що може їх об'єднати, то без дій цього духовного інтегратора суспільству дуже важко зберегти свою єдність».

Пропонувалися найрізноманітніші шляхи досягнення такої конструктивної єдності: як на основі суто світського, так і релігійного компоненту, який певним чином намагалися інтегрувати у тканину суспільної свідомості і духовного простору суспільства. Ці концепції призначалися також і з метою пошуку шляхів гармонізації міжлюдських відносин, подолання негативу і викривлень зокрема через екзистенційно-персоналістичне розуміння переживання надприродного і можливості впливу на оточуючий світ у рамках психології релігії. Одним із таких напрямків можна вважати архетипічну психологію (Дж. Хілман) та дослідження проблем світової душі міста, що виступає в якості хворого пацієнта, оскільки місто є вираженням розірваності гармонії між людською та планетарною душами з екологічної точки зору. Тому завданням архетипічної психології є сприяння одужанню душі світу [5, с. 130].

Розглянуті вище приклади з ідеологічною складовою суспільної свідомості, роль якої у різні історичні періоди визначається її похідним характером від інших духовних форм життєдіяльності (використанням у певний засіб здобутків цих форм, у тому числі науки і релігії) та зумовленістю її ідеального змісту на відміну від наукового знання перш за все суб'єктом а не об'єктом, складають частину більш загальної проблеми культури, особливості діалектики її розвитку, а також більш вузьке питання що транслюють традицій, співвідношення традиційного і модернового.

Соціально-філософська проблематика традицій загалом та в конкретних сферах людської життєдіяльності (мистецтві, міфології, релігійних віруваннях, науковому пізнанні) досить широко відображена у науковій літературі. Згідно з одним із варіантів трактування поняття «традиція» (за В. Б. Власовою), воно виступає однією з фундаментальних категорій соціально-культурної проблематики, оскільки розглядається як своєрідний засіб накопичення, збереження та передачі соціального досвіду людей і водночас як невід'ємний засіб розвитку культури, характерною особливістю якого є вирішення творчих завдань на основі вже досягнутих раніше результатів діяльності. У єдності цих двох моментів традиція виступає одним з істотних видів соціального зв'язку в процесі діяльності і характеризується діалектично суперечливим змістом. Вона включає в себе як консервативну, стабілізуючу функцію, так і творчість. Тому в рамках співвідношення «новаторство – консерватизм» перше є однією з діалектично суперечливих сторін традиції як механізму регуляції людської діяльності» [3, с. 161-164].

Як цілісне явище культура у кожному своєму прояві містить матеріальні і духовні складові, результат творчої думки та її відповідне втілення у певних цінностях, які повинні сприяти саморозвитку людини. Проте зміст культури не завжди може бути культурним у звичайному розумінні цього поняття, тобто позитивним і гуманним, а історія наводить нам чимало прикладів, коли людська діяльність вміщувала в себе чимало варварських і некультурних актів проти людяності. Тому і в даному контексті морально-етичний чинник відіграє важливу роль у вирішенні питань подальшого дослідження культури як суспільного явища, оскільки вказує на необхідність розмежування людської діяльності на культурну, позитивну та протилежну їй – антикультурну, деструктивну, про що згадувалося у літературі.

Справа полягає у тому, що у процесі культурного розвитку суспільства діють особливі закони історичного зв'язку та наступності, які часто не збігаються з відповідними законами розвитку техніки, політичних структур, соціальних явищ і інституцій, природних процесів. Достатньо вказати на відомі з історії періоди розквіту культури в умовах панування недемократичних політичних систем та навпаки. Тут ми не можемо повною мірою застосувати традиційне розуміння діалектики, діалектичних законів розвитку як заперечення заперечення, оскільки кожне нове вираження культури, новий етап її розвитку не відкидає чи заперечує попередні культурні надбання, а вступає з ними у своєрідний творчий діалог, збага-

чуючи і себе, і свій попередній вираз. Тут вступає в дію тип зв'язку, названий В. Біблером «законом драматичного тексту». Дослідник вказує на те, що будь-яка сучасна культура може розвиватися тільки на межі з іншими культурами у просторі і у часі в ситуації однойменного діалога [2, с. 31-42]. Іншими словами констатується невіддільність культури принципу сходження шляхом заперечення чи відкидання здобутого на попередніх етапах історичного розвитку.

Безумовно, історичні типи людської культури визначаються, насамперед, ступенем і засобами реалізації її загальнолюдського змісту, розвитку людини як у родовому, так в індивідуальному планах через поступове розширення прав і свобод людини. В антагоністичних типах суспільств сутність культури мала спотворені форми, коли продукти людської праці, призначені для використання усім людством, не відповідають інтересам переважної його більшості, відлучаючи її від плодів культурного розвитку, але забезпечуючи цей розвиток саме за рахунок такого відлучення. Безперечним є і те, що сучасна епоха багато в чому успадкувала інерцію культурного розвитку антагоністичного суспільства, що вже починає не відповідати новим соціально-економічним умовам, коли все ясніше виникає потреба у перетворенні діяльності кожного члена суспільства на культурну діяльність, спрямовану на досягнення основного призначення культури – саморозвитку індивіда.

Висновки

Отже, процеси, що відбуваються в межах духовного простору сучасності, характеризуються зростаючою нестійкістю, суперечливістю, а також явищами віртуалізації на тлі підвищеного рівня політизованості, збільшенням ролі ідеологічної складової у структурі суспільної свідомості. Сьогодні суспільс-

тво та індивід перебувають у своєрідному стані, зустрілися із своїм власним позаісторичним, міфологічним минулим, яке важко осмислити та спрямувати у майбутнє без врахування позитивного, конструктивного боку діалектики культури загалом. Все це супроводжується загостренням кризових явищ, які потребують свого вивчення, тому пізнання витоків і причин конфліктного прояву взаємодій у сучасному суспільстві та його духовній сфері повинно спиратися на соціально-філософську концептуальну базу.

Список літератури

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – Москва, Academia, 1999. – 949 с.
2. Библер В.С. Культура. Диалог культур (Опыт определения) / В. С. Библер // Вопросы философии. – 1989. – № 6. – С. 31–42.
3. Дорога А.Е. Соціально-філософський аспект аналізу феномена традиції / А. Е. Дорога // Шкільна бібліотека. – 2003 – № 5. – С. 161–164.
4. Кара-Мурза С.Г. Евроцентризм – эдипов комплекс интеллигенции / С. Г. Кара-Мурза. – М.: Изд-во Экмо, 2002. – 256 с.
5. Кошетар У.П. Психологія релігії в контексті архетипічної психології (деякі аспекти концепції душі Дж. Хілмана) / У. П. Кошетар // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. – 2008. – № 2 (8). – С. 126–130.
6. Мамардашвили М. Другое небо / М. Мамардашвили // Три каравеллы на горизонте / Сост. А. В. Гришин. – М.: Международные отношения, 1991. – 208 с. («К 500-летию открытия Америки»). – С. 37-58.
7. Поляков Ю. Россия в откате / Ю. Поляков. – М.: Астрель; К: ТОВ ЦНМЛ, 2011. – 252 с.
8. Проэктор Д.М. Мировые войны и судьбы человечества. / Д. М. Проэктор. – М.: Мысль, 1986. – 318 с.
9. Скиба О.П. Наукове пізнання в епоху інформаційних технологій / О.П. Скиба // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. – 2015. – № 1 (21). – С. 74–77.
10. Тоффлер Э. Шок будущего. / Э. Тоффлер [Пер. с англ.]. – М.: АСТ, 2002. – 557 с.
11. Фурсов А. На пороге глобального хаоса. Битва за будущее. / А. Фурсов, С. Правосудов (ред.). – М.: Книжный мир, 2015. – 288 с.

Е.Н. Сидоркина

ДУХОВНОСТЬ И ОБЩЕСТВЕННЫЙ КРИЗИС: СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ ИЗУЧЕНИЯ

В статье рассматриваются вопросы истоков и причин конфликтного проявления взаимодействий в современном обществе, показывается место социально-философского подхода к анализу кризисных явлений в обществе и его духовной сфере.

Ключевые слова: духовное пространство, духовная сфера, духовность, общественное сознание.

E. Sidorkina

SPIRITUALITY AND SOCIAL CRISIS: A SOCIAL-PHILOSOPHICAL ASPECTS OF THE STUDY

This article discusses the origins and causes of conflict manifestations of interactions in modern society, shows the socio-philosophical approach to the analysis of crisis phenomena in the society and the spiritual realm.

Key Words: spiritual space, spiritual sphere, spirituality, social consciousness.

УДК 141.32 (045)

І.П. Скиба

«ЕКЗИСТУЮЧА ЛЮДИНА» ЯК ПІДҐРУНТЯ НОВОГО ГУМАНІЗМУ У ФІЛОСОФІЇ М. ХАЙДЕГГЕРА

Національний авіаційний університет

Анотація. В статті проведено дослідження «екзистуючої людини» як підґрунтя нового гуманізму у філософії М. Хайдеггера. Реалізація даної мети здійснюється через послідовний розгляд двох аспектів (онтологічного і антропологічного) філософії М. Хайдеггера, дослідження екзистенції як способу людського існування у філософії німецького мислителя, виявлення специфіки взаємозв'язку людської сутності і гуманізму згідно з філософією М. Хайдеггера.

Ключові слова: «екзистуюча людина», М. Хайдегер, буття, Dasein, екзистенціалізм, гуманізм, антропологія

Вступ

Серед когорти представників екзистенціалізму особливе місце належить німецькому мислителю М. Хайдеггеру, одному із найвідоміших та найвпливо-

віших філософів не лише минулого століття, але й сучасності. Його погляди щодо визначення істинного буття людини залишаються актуальними і сьогодні. Вони, безумовно, вплинули на багатьох пред-